

Sistemi al, ahlakını alma?

Akif Emre, 21 Nisan 2016

<http://www.yenisafak.com/yazarlar/akifemre/sistemi-al-ahlak%C4%B1n%C4%B1-alma-2028449>

Toplumsal çözümler, anomi, ahlak ilişkisi genelde birbirine karıştırılır. Dar anlamda bireyin ahlaki tutumu toplum ilişkilerinden bağımsız olmadığı gibi her anomi halinin zorunlu olarak ahlaki nedene dayanması gerekmez.

Modernleşmenin getirdiği ahlaki sorunları içe kıvrık bireyin uyum sorununa indirgeyen, bir tür melankoli halin olarak resmeden eleştirel tavrın yaşanmakta olan dönüşümü açıklamaya yetmediği ortada. Kaldı ki bu eleştirel, daha doğrusu bir tür uyumsuzluk hali modernliğin anlaşılması önündeki en büyük engel.

Son zamanlarda toplumda yaşanan ahlaki çürüme ve toplumsal çözülmeye bakarak bireysel düzeyde davranış kodları üzerinden sıklıkla yapılan eleştiriler, Müslüman -muhafazakâr şair, sanatçılarda görülen içe kıvrık melankolinin farklı bir boyutudur. Olayı bireysel ahlak, savrulma boyutuna indirgeyen ve bununla sınırlayan ama sistem sorununu görmezden gelen eleştirel bakış açısı bir tür muhafazakâr ahlakçılıkla malul kalmaya mahkûm.

Oysa yaşamakta olduğumuz çözümler her şeyden önce bireysel boyutu olmakla beraber, sistem eleştirisine odaklanmadıkça yaşananları anlama ve çözüm önermede yetersiz kalacaktır. Bununla her şeyin sorumluluğunu soyut bir sisteme yükleyip ferdi düzlemde iradesini, tercih ve yönelimlerini devre dışı bıraktığımız anlaşılmalıdır. Hangi toplumda, hangi zaman aralığında, hangi sosyal kültürel ortamda bulunursa bulunsun insan kendi ile baş başadır ve hep sınanacaktır.

Türkiye son dönemde çok hızlı bir değişim yaşıyor. Belki de modernleşme tarihimizin en hızlandırılmış dönemlerinden birinden geçiyoruz. Bunun sonuçları olarak yerleşik değerlerin, ilişkilerin, toplumsal hiyerarşinin hızla değişmesine hatta çökmesine tanık oluyoruz. Toplumsal değer yargıları, kültürel kodlar, ahlak ölçüleri de hem değişiyor, hem de çözülüyor. Yaşanmakta olan sosyolojinin konusuna giren bir toplumsal değişim meselesine indirgenemeyecek kadar derin ve çok boyutlu.

Her değişim her dönem için eski yeni çatışmasını, dejenerasyonu beraberinde getirir de sonuçta kendi geleneğini de üretir ve yeni bir ilişkiler ağı kurulur. Ancak yaşanmakta olan; toplumsal aşan insan tekinin varoluşuna anlam katan değerlerin sarsılması, çözülmesi ve yerine ikame edilecek bir değerlerin olmamasıdır. İlahi ölçüye uygun ahlakın toplumsalın üstünde oluşu, tanıklık ettiğimiz sürecin tezahürleriyle en çarpıcı biçimde karşımıza çıkıyor.

Batılılaşmayla ilk karşılaştığında İslam dünyasının temel problematiklerinden biri, Batının bilim ve tekniği karşısında takınılacak tavidir. Bunun pragmatist tezahürü, “bilim ve tekniğini alalım, ahlakını almayalım” formülasyonundaki pratik görünen çıkışı.

Benzer durumda ama çok daha sarsıcı bir gerçekle yüzleşmek durumunda İslam alemi. Bu yüzleşme sadece Müslümanlar için değil, Batı dışı toplumların tümü için de geçerli. Daha da genişletecek, olursak bizzat modernitenin ürünü zihinlerin de çıkış yolu aradığı modernite sorunu ile yani sistem ve tezahürleri yüzleşebilmenin imkânlarını arıyor insanlık.

Yani kapitalizmin ürettiği insan ve eşya ilişkisini, önerilen tüketim toplumunun tabulaştırdığı refah düzeyini sorgulamadan; yaşadığımız ve her geçen gün daha da şiddetlenerek sonuçlarına katlanmak zorunda kalacağımız çözümlenin, anomi halinin doğasını kavramak ne mümkün.

Batı kökenli kapitalizmin küreselleştiği bir dünyada, sadece üretim ilişkileri bağlamında değil, her tür değeri metalaştıran, dönüştüren, dönüştürürken yozlaştırıp içeriğini boşaltan bir dünya sistemi ile karşı karşıyayız. “Ekonominin kuralı” şablonuyla nesnel bir hakikatmiş gibi dayatılan bu ideolojik ve son derce ikiyüzlü sistemi sorgulamadan razı olmak sonuçlarını peşinen kabul etmek demektir.

Paranın, iş ilişkilerinin, tüketim alışkanlıklarının değerini yerine geçtiği, tekelleşmeci birikim ve tüketiminin kutsanırçasına sorgulanamadığı bir sistemi zorunluluk adıyla meşrulaştıran bir yerde ahlaki ve toplumsal düzeyde yaşananlardan şikâyet etme hakkı da bulunmayacaktır.

İslami bir düşünüş ver davranış biçimi ilkesel olarak olayların ve eşyanın anlamını değerlerden alır ve bu değerlere olan irtibatı oranında meşruiyet kazanır. Mevcut piyasa ekonomisinin her alanı kuşattığı sistemde ise değerler piyasaya göre anlam kazanır ve şekillenir. Bu nedenle dünya sistemine entegre olmaya ve bunun kısa vadeli getirisinin hazzını yaşamaya razı olanların ahlak ve toplumsal çözümlenmeden şikâyet etmeye peşinen hakları olamaz.